

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра філософії та міжнародної комунікації

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан гуманітарно-педагогічного факультету
Інна САВИЦЬКА
“ _____ 2024 р.

“СХВАЛЕНО”
на засіданні кафедри філософії та
міжнародної комунікації
Протокол № 8 від “31” січня 2024р.
Завідувач кафедри
_____ Валентина КУЛЬТЕНКО

”РОЗГЛЯНУТО”
Гарант ОНП 033 «Філософія»
_____ Віра ДОДОНОВА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ТЕОРІЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙ І МІЖКУЛЬТУРНА
КОМУНІКАЦІЯ**

спеціальність **033 Філософія**

освітня програма **033 Філософія**

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: доктор політичних наук, доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації Гольцов Андрій Геннадійович

Київ – 2024 р.

1. Опис навчальної дисципліни
ТЕОРІЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙ І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

(назва)

Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Галузь знань	Гуманітарні науки	
Спеціальність	Філософія	
Ступінь вищої освіти	доктор філософії	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)		
Форма контролю	екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	1	1
Семестр	2	2
Лекційні заняття	15 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	8 год.
Лабораторні заняття	-	
Самостійна робота	75 год.	104 год.
Індивідуальні завдання		
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	3 год.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни «Теорії цивілізацій і міжкультурна комунікація» є формування у майбутніх докторів філософії за спеціальністю «Філософія» теоретичних знань щодо сучасних цивілізаційних теорій та комунікацій між людськими спільнотами у царині культури; набуття здатностей продукувати нові ідеї, розвиток вмінь та навичок розв'язувати наукові проблеми у сфері філософії, при проведенні самостійних наукових досліджень застосовувати сучасні методологічні підходи та методики філософських та культурологічних студій.

Основні завдання:

Завдання дисципліни «Теорії цивілізацій і міжкультурна комунікація»:

- засвоєння термінології та дослідницьких підходів, що використовуються в цивілізаційних студіях;
- вивчення загальних закономірностей розвитку людських спільнот на глобальному, регіональному та державному різних ієрархічних рівнях;
- розуміння сутності провідних цивілізаційних теорій, які існують у світовій науці;
- виявлення основних закономірностей виникнення та розвитку міжкультурних комунікацій;
- оволодіння вміннями на навичками аналізувати цивілізаційний розвиток, оцінювати стан міжкультурних комунікацій, виявляти проблеми та перспективи їхнього розвитку.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Теорії цивілізацій і міжкультурна комунікація» аспірант повинен **знати**:

- особливості генезису та динаміки розвитку цивілізаційних процесів у світі та його регіонах;
- історичний розвиток цивілізаційних студій, сутність провідних цивілізаційних теорій;
- основні засади методології та провідні методики цивілізаційних та культурологічних досліджень;
- актуальні проблеми, що виникають внаслідок взаємодій між різними цивілізаційними спільнотами; проблеми взаємодії між великими людськими спільнотами у культурній сфері;
- доцільні підходи до розв'язання проблем міжкультурних комунікацій у сучасному глобалізованому світі.

вміти:

- виявляти особливості генезису та розвитку окремих цивілізаційних спільнот в історичному минулому;
- розкривати сутнісні риси окремих цивілізаційних теорій, виявляти їх адекватність сучасному розвитку суспільства;
- проводити порівняльний аналіз сучасних локальних цивілізацій;
- використовувати сучасні методи вивчення культурних систем та міжкультурних комунікацій;
- виявляти сутність актуальних проблем співіснування цивілізацій, визначати шляхи врегулювання проблем міжкультурних комунікацій у сучасному світі.

Набуття компетентностей:

Інтегральна компетентність:

Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері

філософії, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК02. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК03. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК05. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗКу6. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу текстів, здатність оперативно опрацьовувати значні масиви інформації, генералізувати їх в загальну смислову структуру, виявляти слабкі місця, логічну чи смислову уразливість аргументації.

Спеціальні компетентності(СК):

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії.

СКу7. Знання предметної області філософії та розуміння сутності професійної діяльності, вміння об'єктивно та неупереджено викладати основні проблеми філософії.

СКу8. Здатність до інтерпретації та узагальнення текстів, володіння текстологічною культурою філософа.

СКу9. Здатність виявляти та пропонувати шляхи вирішення соціально-філософських, антропологічних, інвайроментальних проблем.

СКу11. Здатність критично осмислювати події та явища сучасного життя, використовувати філософську рефлексію для формування власної світоглядної позиції, усвідомлювати моральну відповідальність за результати власної наукової діяльності, вміння використовувати філософські знання для роз'яснення глобальних проблем сьогодення.

Результати навчання (РН)

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

РН5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РНу13. Знання основних тенденцій розвитку науки й наукових досліджень у сучасному світі. Знання та розуміння генезису розвитку філософської думки. Вміння та навички виокремлювати на підставі знання напрямів і течій історії філософії актуальних соціально-філософських

проблем та здійснення їхнього аналізу.

РНу14. Знання та розуміння закономірностей і підстав розвитку світогляду та образу людини у різних соціокультурних та цивілізаційних середовищах та вміння пропонувати шляхи вирішення соціально-філософських, антропологічних, інвайроменталістських проблем відповідно до запитів сьогодення.

РНу15. Вміння та навички ведення науково-дослідницької діяльності у сфері філософії та дотичних до неї дисциплін індивідуально та в науково-дослідних групах (колективах). Вміння та навички налагодження наукової взаємодії з дослідниками, які мають власну світоглядну позицію та толерантне ставлення до інакодумства.

РНу16. Знання та розуміння закономірностей розвитку глобальних проблем людства, тенденцій еволюції світогляду та образу людини у різних соціокультурних середовищах та вміння на їхньому тлі ставити та вирішувати важливі наукові та педагогічні проблеми. Знання впливових концепцій і стратегій, в межах яких формується проблематика екологічної філософії, біоетики.

РНу17. Вміння та навички критичного аналізу подій та явищ суспільного життя, використання філософської рефлексії для формування власної світоглядної позиції, усвідомлення моральної відповідальності за результати власної наукової діяльності. Вміння та навички корелювання досягнення філософської думки з природничими, політичними, етичними знаннями.

РНу18. Знання та розуміння сутності та причини змін у поглядах на світ і людину. Вміння та навички аналізувати сучасні проблеми екосистеми та її вплив на розвиток суспільства, аналізувати напрямки діяльності суспільства в умовах екокризи. Вміння та навички ефективно використовувати філософський інструментарій в процесі аналізу усіх аспектів сучасного соціокультурного буття людства, й, особливо, в українському контексті.

Програма та структура навчальної дисципліни «Теорії цивілізацій і міжкультурна комунікація»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усь о го	у тому числі					усь о го	у тому числі				
		л	п	л а б	і н д	с.р.		л	п	ла б	і н д	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Теорії цивілізацій												
Тема 1. Цивілізаційний розвиток людства	10	1	2			7	10	0,5	0,5			9
Тема 2. Основні тренди історичного розвитку людських спільнот	10	1	2			7	10	0,5	0,5			9
Тема 3. Розвиток цивілізаційних теорій	14	2	4			8	14	1	1			12

Тема 4. Сучасні цивілізаційні теорії	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 5. Співвідношення цивілізації та культури в наукових теоріях	10	1	2			7	10	1	1			8
Разом за змістовим модулем 1	58	7	14			37	58	4	4			50
Змістовий модуль 2. Міжкультурні комунікації в глобальному світі												
Тема 6. Культурний розвиток людських спільнот	10	1	2			7	10	0,5	0,5			9
Тема 7. Глобалізація в культурній сфері	10	1	2			7	10	0,5	0,5			9
Тема 8. Процеси міжкультурної комунікації	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 9. Етнокультурні комунікації в регіонах та країнах світу	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 10. Сучасні проблеми міжкультурної комунікації	14	2	4			8	14	1	1			12
Разом за змістовим модулем 2	62	8	16			38	62	4	4			54
Усього годин	120	15	30			75	120	8	8			104

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Цивілізаційний розвиток людства	2	0,5
2	Основні тренди історичного розвитку людських спільнот	2	0,5
3	Виникнення й розвиток цивілізаційних теорій	2	0,5
4	Розвиток цивілізаційних теорій в ХХ ст.	2	0,5
5	Цивілізаційна теорія С. Гантінгтона	2	0,5
6	Сучасні цивілізаційні теорії	2	0,5
7	Співвідношення цивілізації та культури в наукових теоріях	2	1
8	Культурний розвиток людських спільнот	2	0,5
9	Глобалізація в культурній сфері	2	0,5
10	Міжкультурні комунікації	2	0,5
11	Процеси міжрелігійної комунікації	2	0,5
12	Етнокультурні комунікації в країнах Європи	2	0,5
13	Етнокультурні комунікації в регіонах світу	2	0,5
14	Сучасні проблеми та перспективи міжкультурної комунікації	2	0,5
15	Проблеми та тенденції міжрелігійної комунікації	2	0,5
	Разом	30	8

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми для самостійної роботи	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Цивілізаційний розвиток людства. Завдання: порівняти основні підходи до трактування цивілізацій; проаналізувати основні концепції локальних цивілізацій.	7	9
2	Основні тренди історичного розвитку людських спільнот. Завдання: виявити особливості основних підходів до періодизації світової історії; проаналізувати провідні теорії циклічного розвитку людства.	7	9
3	Розвиток цивілізаційних теорій. Завдання: виявити основні історичні підвалини виникнення уявлень про цивілізацію; проаналізувати особливості розвитку філософського осмислення цивілізації в добу Модерну.	8	12
4	Сучасні цивілізаційні теорії. Завдання: виявити основні причини актуалізації цивілізаційних студій наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.; пояснити причини неоднозначних трактувань сучасного розвитку світової цивілізації та локальних цивілізацій.	8	12
5	Співвідношення цивілізації та культури в наукових теоріях.	7	8

	Завдання: проаналізувати основні уявлення про культуру в різні історичні епохи; виявити філософські засади культурології; схарактеризувати основні песимістичні погляди на сучасний розвиток культури та цивілізації та їхню взаємодію.		
6	Культурний розвиток людських спільнот. Завдання: проаналізувати основні особливості виникнення та історичного розвитку культури в різних регіонах світу; виявити особливості та наслідки впливу вестернізації на культурний розвиток народів різних регіонів світу.	7	9
7	Глобалізація в культурній сфері. Завдання: виявити основні підходи до трактування глобалізації загалом; проаналізувати чинники, процеси та наслідки глобалізаційних процесів у сфері культури.	7	9
8	Процеси міжкультурної комунікації. Завдання: пояснити особливості виникнення та історичного розвитку комунікацій між культурними спільнотами в локальних цивілізаціях; проаналізувати вплив надбань науково-технічного прогресу на процеси міжкультурної комунікації.	8	12
9	Етнокультурні комунікації в регіонах та країнах світу. Завдання: проаналізувати основні підходи до пояснення етнічного (та етнокультурного) розвитку людських спільнот; виявити основні засади сучасних вчень про нації; схарактеризувати етнокультурні комунікації в країнах Англо-Амери́ки, Латинської Амери́ки та Карибського басейну, Океанії.	8	12
10	Сучасні проблеми міжкультурної комунікації. Завдання: проаналізувати основні чинники сучасних міжцивілізаційних конфліктів у культурній площині; виявити проблеми взаємодії культури сучасної «західної» («західно-християнської») цивілізації з культурою ісламської цивілізації; визначити причини культурного ізоляціонізму окремих людських спільнот.	8	12
	Разом	75	104

8. Методи навчання

Методи набуття нових знань, формування вмінь та навичок, їх закріплення, перевірки.

Словесні – пояснення, лекція, бесіда, дискусія, диспут, «мозковий штурм».

Практичні – практичні роботи, конференції, практичні (семінарські) заняття під керівництвом викладача, презентації, виконання тестових завдань, написання есе тощо.

У процесі навчання використовуються різні типи лекцій: тематичні, проблемні, лекції-дискусії та ін. Серед наочних методів – демонстрація навчального матеріалу за допомогою засобів мультимедіа. З практичних методів для аспірантів доцільними є такі, як проведення ділових ігор, «мозкових штурмів», тренінгів тощо. Особливо велике значення для підготовки аспірантів

мають конкретні науково-дослідні завдання. Важливу роль відіграють творчі, проблемно-пошукові методи, пов'язані із постановкою наукової гіпотези, розгляд якої має знайти відображення в навчальній та науковій діяльності здобувачів вищої освіти.

Основними формами навчання є лекції, практичні (семінарські) завдання, самостійна робота студентів.

9. Форми контролю

Формами контролю знань здобувачів вищої освіти є поточний контроль (перевірка знань на практичних/семінарських заняттях та самостійних домашніх завдань), проміжна та підсумкова атестації. Проміжна атестація проводиться після вивчення програмного матеріалу кожного змістового модуля. Підсумкова атестація: залік – форма підсумкової атестації, що полягає в оцінці засвоєння здобувачем вищої освіти теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт під час практичних/семінарських занять та самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти здійснюється згідно з Положенням про екзамени та заліки у НУБіП України (від 03.03.2021 р.). Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою (і відповідною оцінкою за системою ECTS) і переводиться в національну систему оцінок, згідно із зазначеним вище «Положенням».

Відповідно до «Положення», рейтинг здобувача з навчальної роботи $R_{НР}$ стосовно вивчення певної дисципліни визначається за формулою:

$$0,7 \cdot (R_{ЗМ}^{(1)} \cdot K_{ЗМ}^{(1)} + \dots + R_{ЗМ}^{(n)} \cdot K_{ЗМ}^{(n)})$$

$$R_{НР} = \frac{\dots}{K_{дис}} + R_{др} - R_{штр},$$

де $R_{ЗМ}^{(1)}, \dots, R_{ЗМ}^{(n)}$ – рейтингові оцінки змістових модулів за 100-бальною шкалою;

n – кількість змістових модулів;

$K_{ЗМ}^{(1)}, \dots, K_{ЗМ}^{(n)}$ – кількість кредитів ECTS, передбачених робочим навчальним планом для відповідного змістового модуля;

$K_{дис} = K_{ЗМ}^{(1)} + \dots + K_{ЗМ}^{(n)}$ – кількість кредитів ECTS, передбачених робочим навчальним планом для дисципліни у поточному семестрі;

$R_{др}$ – рейтинг з додаткової роботи;

$R_{штр}$ – рейтинг штрафний.

Наведену формулу можна спростити, якщо прийняти $K_{ЗМ}^{(1)} = \dots = K_{ЗМ}^{(n)}$. Тоді вона буде мати вигляд

$$0,7 \cdot (R_{ЗМ}^{(1)} + \dots + R_{ЗМ}^{(n)})$$

$$R_{НР} = \frac{\dots}{n} + R_{др} - R_{штр} \cdot n$$

Рейтинг з додаткової роботи $R_{др}$ додається до $R_{НР}$ і не може

перевищувати 20 балів. Він визначається викладачем і надається здобувачам рішенням кафедри за виконання робіт, які не передбачені навчальним планом, але сприяють підвищенню рівня знань студентів з дисципліни.

Рейтинг штрафний R_{штр} не перевищує 5 балів і віднімається від **R_{нр}**. Він визначається викладачем і вводиться рішенням кафедри для здобувачів, які матеріал змістового модуля засвоїли невчасно, не дотримувалися графіка роботи, пропускали заняття тощо.

Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

11. Методичне забезпечення

1. Коч Н. В. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Теорія і практика комунікації (міжкультурна комунікація)» / Н. В. Коч. – Миколаїв, 2017-2018. – 264 с.
2. Мателешко Ю. П. Навчально-методичні рекомендації з курсу «Цивілізації світу» / Ю. П. Мателешко. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2018. – 40 с.
3. Основи міжкультурної комунікації : методичні рекомендації до практичних завдань / уклад. Л. А. Євдокімова-Лисогор. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 29 с.

12. Рекомендована література

Основна

1. Бистрицький Є. Комунікація і культура в глобальному світі / Є. Бистрицький, С. Пролєєв, Р. Зимовець. – К. : Дух і Літера, 2020. – 416 с.
2. Бундюченко Т. В. Історія культури зарубіжних країн : навч.-метод. посіб. / Т. В. Бундюченко. – Миколаїв : Гельветика, 2015. – 311 с.
3. Горбатюк Т. В. Теорія цивілізацій та гуманітарні проблеми людства : монографія / Т. В. Горбатюк, Т. В. Данилова. – Ніжин: Видавець пп Лисенко М. М., 2015. – 640 с.
4. Загороднова В. Ф. Основи міжкультурної комунікації : навч. посіб. / В. Ф. Загороднова. – Бердянськ : БДПУ, 2018. – 314 с.
5. Іслам: історія і сучасність : навч.-метод. посіб. / авт.-укл. В. А. Лубський, Є. А. Харьковщенко, М. В. Лубська, Т. Г. Горбатенко. – К. : ЦУЛ, 2014. – 632 с.
6. Історія і теорія світових цивілізацій : підручник / І. В. Довжук, В. Б. Попов, А. І. Атоян та ін. – Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2012. – 1087 с.

7. Казанова Х. Релігія в сучасному світі. Плюралізм, секуляризація, глобалізація / Х. Казанова. – К. : Вид-во УКУ, 2019. – 348 с.
8. Козира Є. В. Культурологія : навч. посіб. / Є. В. Козира. – К. : Медицина, 2017. – 352 с.
9. Колінько М. В. Міжкультурна комунікація: топологічний вимір : монографія / М. В. Колінько. – Вид. 2. уточн. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019. – 344 с.
10. Космина В. Г. Проблеми методології цивілізаційного аналізу історичного процесу : монографія / В. Г. Космина. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. – 310 с.
11. Міжнародні системи і глобальний розвиток : підручник / В. А. Манжола, О.°А.°Коппель, М. Г. Капітоненко та ін.; кер. авт. кол. О. А. Коппель; за ред. Л.°В.°Губерського, В. А. Манжолі. – К. : Київський університет, 2009. – 601 с.
12. Павлов О. І. Тенденції розвитку цивілізацій у контексті глобалізації : навч. посіб. / О. І. Павлов. – Одеса : Фенікс, 2015. – 283 с.
13. Протеро С. Книга Вісім релігій, що панують у світі. Чому їхні відмінності мають значення / С. Протеро. – К. : Book Chef, 2021. – 464 с.
14. Рафальський О. О. Цивілізаційні перехрестя сучасного суспільства / О.°О.°Рафальський, З. Ф. Самчук. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. – 688 с.
15. Руценко І. П. Війна цивілізацій: анатомія російсько-українського конфлікту : монографія / І. П. Руценко. – К. : Києво-Могилянська академія, 2020. – 436 с.
16. Сучасна культурологія / за ред. К. Кислюка. – К. : Кондор, 2018. – 382 с.
17. Фергюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним / Н. Фергюсон. – К. : Наш формат, 2017. – 488 с.

Допоміжна

18. Еволюція світ-системи глобалізму (Стратегічні імперативи співрозвитку) : кол. монографія / О. Г. Білорус, О. В. Гаврилюк, О. В. Зернецька та ін. ; кер. авт. кол. і наук. ред. О. Г. Білорус. – К.: КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2014. – 429 с.
19. Історія світової культури : навч. посіб. / Л. Т. Левчук, В. С. Гриценко, В.°В.°Єфименко та ін. ; кер. авт. кол. Л. Т. Левчук. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 400 с.
20. Історія цивілізації. Україна. Т. 1. Від кіммерійців до Русі / укл. М. Ю. Відейко. – Х. : Фоліо, 2020 – 586 с.
21. Історія цивілізації. Україна. Том 2. Від Русі до Галицького князівства (900-1256) / упор. О. Черненко. – Х. : Фоліо, 2021 – 590 с.
22. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація / В. М. Манакін. – К. : Академія, 2012. – 288 с.
23. Махній М. М. Етнопсихологія і міжкультурна комунікація / М. М. Махній. – Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2015 – 256 с.
24. Основи міжкультурної комунікації: навч. посіб. / укл. Попович М. М. – Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2012. – 160 с.
25. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації. Соціокультурний розвиток людства: навч. посіб. / Ю. В. Павленко. – 3-є вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 360 с.
26. Спільна історія. Діалог культур : навч. посіб. / П. Вербицька, Н. Голосова, В. Дяків та ін. – Л. : ЗУКР, 2013. – 256 с.

27. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії / А. Дж. Тойнбі. – У 2 т. – К. : Основи, 2004. – 615 с.
28. Туленков М. В. Теорія систем і системний аналіз у соціології : підручник / М. В. Туленков. – К. : Каравела, 2020. – 596 с.
29. Фукуяма Ф. Ідентичність. Потреба в гідності й політика скривдженості / Ф. Фукуяма ; пер. з англ. К. : Наш Формат, 2020. – 192 с.
30. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії / Ф. Фукуяма ; пер. з англ. – К.: Наш формат, 2019. – 608 с.
31. Cannon M. J. Understanding Global Cultures: Metaphorical Journeys Through 34 Nations, Clusters of Nations, Continents, and Diversity / M. J. Cannon, R. K. Pillai. – 6th ed. – Los Angeles : SAGE, 2015. – 680 p.
32. Coyle D. The Culture Code: The Secrets of Highly Successful Groups / D. Coyle. – New York : Bantam, 2018. – 304 p.
33. Dingen B. Communicating Across Cultures / B. Dingen. – Cambridge : Cambridge University Press, 2011. – 96 p.
34. Fukuyama F. Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment / F. Fukuyama. – New York : Farrar, Straus and Giroux, 2018. – 242 p.
35. Huntington S. The Clash of Civilizations and the Remaking of World / S. Huntington. – Haryana : Penguin Books India, 2016. – 368 p.
36. Jandt F. E. An Introduction to Intercultural Communication: Identities in a Global Community / F. E. Jandt. – 9th ed. – New York : SAGE, 2017. – 504 с.
37. Neuliep J. W. Intercultural Communication: A Contextual Approach / J. W. Neuliep. – 8th ed. – Thousand Oaks, CA : SAGE, 2020. – 520 p.
38. Nový I. Interkulturní komunikace: Češi a Němci / I. Nový, S. Schroll-Machl. – Praha, Management Press : 2015. – 167 s.
39. Spengler O. The Decline of the West / O. Spengler. – New York : Cosimo Classics, 2020. – 1020 p.
40. Ting-Toomey S. Understanding Intercultural Communication / S. Ting-Toomey, L. Chung. – 3rd ed. – Oxford : Oxford University Press, 2021. – 416 p.

Електронні інформаційні ресурси

1. Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. URL : <https://dessa.gov.ua/>
2. Культура і креативність. URL : <https://www.culturepartnership.eu/ua/page/about>
3. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL : <https://mkip.gov.ua/>
4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Релігія в Україні. URL : <https://www.religion.in.ua/>
6. Релігія та віра. Рада Європи. URL : <https://www.coe.int/en/web/compass/religion-and-belief>
7. Український культурний фонд. URL : <https://ucf.in.ua/>
8. European Union (EU). URL : https://europa.eu/european-union/index_en
9. Eurozine. URL : <https://www.eurozine.com/>
10. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). URL : <https://www.unesco.org/en>

11. United Nations (UN). URL : <https://www.un.org/en/>